

Kamień na granicy Uniemyśl-Adršpach

Martwiec (lub czeski *Mrtvý vrch*) to szczyt w Zaworach, leżący niemal dokładnie na granicy polsko-czeskiej. „Słownik geografii turystycznej Sudetów” w opisie Martwca wspomina: „Pod szczytem Martwca zachował się stary kamień graniczny. Nieregularny blok posiada wykute litery »C+A«, będące najprawdopodobniej oznaczeniem granic posiadłości opactwa krzeszowskiego”¹.

Ilustracja 1: Znak „+” wykuty na granicy miejscowości Uniemyśl i Adršpach, czyli na granicy polsko-czeskiej.

Oczywiście uważnie wypatrywałem tegoż kamienia granicznego, kiedy 4 września 2008 roku wędrowałem przebiegającym tu zielonym szlakiem granicznym. Niestety, pod samym szczytem Martwca granica biegła sobie od słupka do słupka, a ja znaku z literami „C+A” nigdzie, jak do tej pory, nie znalazłem. Jedyne na jednym z dokładnie obejrzanych kamieni dostrzegłem wykuty krzyżyk, być może dawne oznaczenie granicy.

W końcu jednak odnalazłem poszukiwany kamień z napisem „C+A” (patrz ilustracja 3). Znajduje się on w odległości ok. 2,5 km od szczytu Martwca i zaledwie ok. 1 km od szczytu Krupná Hora. Dokładnie w tym miejscu granica państwowa gwałtownie się załamuje, niemalże pod kątem prostym, a jej przebieg zmienia się ze spokojnego biegu zboczem góry na strome zejście w dół. Sam kamień jest na całe szczęście bardzo trudny do przeoczenia, sąsiaduje on ze współczesnym znakiem granicznym III/247.

Ilustracja 2: Odrys znaków „C+A” wykutych na kamieniu granicznym. Znak „+” zbudowany jest z krzyżujących się linii długości ok. 12 cm, litera „C” jest częścią okręgu o średnicy ok. 24 cm, natomiast litera „A”, nieznacznie przekreślona w prawo, ma wymiary ok. 13x22 cm.

1 M. Staffa (red.), *Słownik geografii turystycznej Sudetów*, tom 8, [3]s.230.

Ilustracja 3: Kamień graniczny z wykutymi literami „C+A”. Fotografia: Marian Gabrowski, wrzesień 2008.

Warto zwrócić tu uwagę na fakt, że opisywany kamień znajduje się dokładnie na granicy miejscowości Uniemyśl i Aadršpach. Prawdopodobnie tenże właśnie kamień graniczny przedstawiony jest też na mapie katastralnej z 1840 roku², gdzie w interesującej mnie lokalizacji ukazane są litery „CA” (bądź też „GA” - być może tak właśnie niegdyś odczytano znaki „C+A”?); litery te znajdują się w pewnej odległości od cyfr tworzących datę „1591”.

Z jakiego powodu autorzy „Słownika geografii turystycznej Sudetów” uznali ten kamień za cysterski znak graniczny? Wprawdzie w słowniku brak szczegółowego wyjaśnienia, jednak wydaje się, że założenie takie jest jak najbardziej uzasadnione: widoczny znak „+” zazwyczaj oznacza granicę, a sam kamień zlokalizowany jest na dzisiejszej granicy polsko-czeskiej, będącej niegdyś kresem dóbr krzeszowskich cystersów. Być może autorzy słownika uznali, że litera „C” pochodzi od łacińskiego słowa „cisterciensis”, natomiast „A” oznacza łacińskie „abbas” (pol. opat) bądź też „abbatia” (pol. opactwo)?

Warto zwrócić też rozpatrzyć wersję, że tutejszą granicę wytyczono w roku 1591, gdyż taką właśnie datę dostrzegamy na wspomnianej już

² mapa katastralna „Dorf Ober Andersbach böhmisch Anderspach Hořeny...”, [2].

mapie katastralnej. Ponieważ w latach 1576-1609 krzeszowskim opatem był „Kaspar II. Ebert”³, a imię Kacper po łacinie zapisywane jest w formie „Caspar”⁴, toteż litery „CA” mogłyby oznaczać „Caspar Abbas”, czyli znak graniczny ustawiony za czasów opata Kacpra.

Ilustracja 4: Fragment wykonanej w 1840 roku mapy katastralnej „Dorf Ober Andersbach böhmisch Anderspach Hořeny...”, [2]. W bezpośrednim sąsiedztwie zachowanych do dziś charakterystycznych załamań granicy widoczne są napisy „1591” oraz „CA” (bądź też „GA”).

Jednak wydaje się, że data 1591 dotyczy wytyczenia granicy pomiędzy miejscowościami Okrzeszyn i Chvaleč⁵. Natomiast ciekawą wzmiankę o granicach Uniemyśla zamieścił w swojej książce Przemysław Wiszewski: „Wiek XVI przyniósł okolicom intensyfikację kontaktów na pograniczu. W tym czasie podjęto próbę ostatecznego rozgraniczenia dóbr czeskich sąsiadów od majątku klasztornego. Z różnym rezultatem i nie bez konfliktów. Przebieg granicy w okolicy Uniemyśla ustalono dopiero w 1564 r. po trwającym długie lata okresie sporów granicznych z właścicielem majątku Adršpach. Dopiero polubowny wyrok umożliwił przyłączenie części spornych ziem do Uniemyśla i zamknięcie konfliktu”⁶.

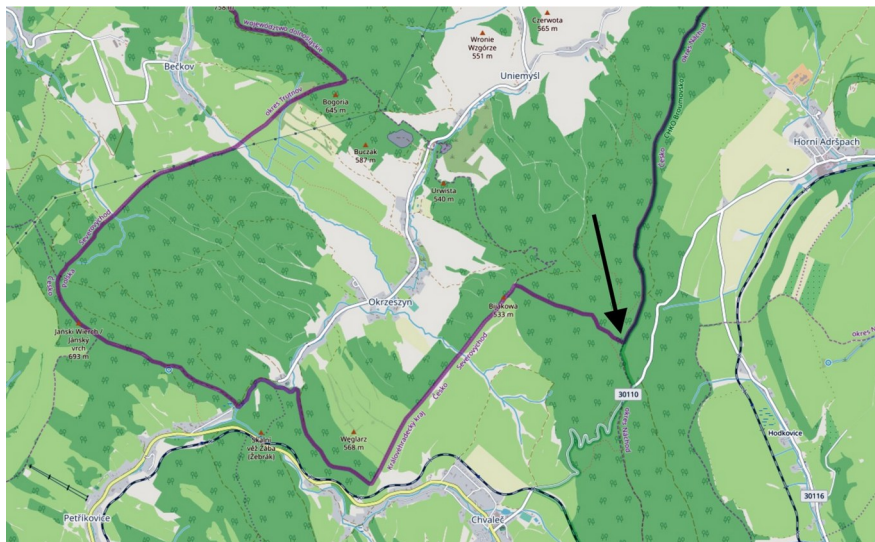
3 N. Lutterotti, *Reihensolge der Äbte von Grüssau*, [1]s.13.

4 <https://pl.wikipedia.org/wiki/Kacper> – dostęp październik 2019 roku.

5 P. Wiszewski, *Świat na pograniczu. Dzieje Lubawki i okolic do 1810 r.*, [4]s.109-110.

6 Tamże, [4]s.203. Przywołane zdanie zostało następującym przypisem dolnym: „AP Wr., Rep. 83, Akta, nr 362, s. 356” - być może dokument źródłowy, znajdujący się we wrocławskim archiwum, zawiera wzmiankę o znaczeniu liter „C+A”?

W 1564 roku wyznaczono przebieg granicy pomiędzy miejscowościami Uniemyśl i Adršpach, a więc właśnie w opisywanej tu lokalizacji. Natomiast w latach 1567-1571 krzeszowskim opatem był „Kaspar I. Hauser”⁷, tak więc litery „CA” w dalszym ciągu należałoby odczytywać jako „Caspar Abbas”, czyli znak graniczny ustawiony za czasów opata Kacpra. Jednakże niechybnie nie był to *Kaspar II. Ebert*, lecz *Kaspar I. Hauser*.

Ilustracja 5: Lokalizacja kamienia z napisem „C+A”. Źródło podkładu mapy: strona openstreetmap.org – dostęp październik 2019 roku.

Współrzędne kamienia: N 50°36'35", E 16°03'22”.

7 N. Lutterotti, *Reihensolge der Äbte von Grüssau*, [1]s.13.

BIBLIOGRAFIA

1. Lutterotti Nikolaus, Reihensolge der Äbte von Grüssau, [w:] Abtei Grüssau einst und jetzt. Festschrift anlässlich der Weihe des ersten Abtes im wiedererstandenen Kloster Grüssau am 10. August 1924, A. Breuer, Landeschut i Schl. 1924
2. mapa katastralna Dorf Ober Andersbach böhmisch Anderspach Hořeny in Böhmen Königgrätzer Kreis, 1840
3. Staffa Marek (red.), Słownik geografii turystycznej Sudetów, tom 8, Kotlina Kamiennogórska, Wzgórza Bramy Lubawskiej, Zawory, Wydawnictwo I-Bis, Wrocław 1997
4. Wiszewski Przemysław, Świat na pograniczu. Dzieje Lubawki i okolic do 1810 r., Wydawnictwo eBooki.com.pl, Wrocław 2015